

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.36>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО АВТОБІЗНЕСУ

Серед нових форм злочинності останнім часом набула поширення незаконна діяльність у сфері кримінального автобізнесу, яка є одним із видів організованої злочинності. Як показує аналіз слідчої та судової практики, в ході її здійснення залежно від конкретних обставин учиняється низка різних видів кримінальних правопорушень як окремою особою, так і організованими злочинними групами, до яких входять поряд із замовниками, покупцями й інші особи, в тому числі й посадові особи митних, прикордонних органів, органів Національної поліції, фіскальної служби України тощо. Для окремих організованих груп, які вчиняють незаконне заволодіння автотранспортом, характерний транснаціональний характер. Злочинні угруповання, що спеціалізуються на незаконному заволодінні автотранспортними засобами, мають налагоджену систему міжрегіональних та міжнародних зв'язків і вчиняють кримінальні правопорушення у сфері кримінального автобізнесу за допомогою низки злочинів на території різних країн і континентів.

Таким чином, на сучасному етапі протидія органів Національної поліції організованим злочинним угрупованням, причетним до незаконного заволодіння автотранспортними засобами, підлягає удосконаленню в контексті загальних завдань, які стоять перед органами досудового слідства та оперативними підрозділами України. Відповідних рекомендацій потребують підрозділи органів Національної поліції, Служби безпеки України, митних підрозділів, податкової поліції, що беруть участь у протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами. Кардинального вдосконалення потребує тактика протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами, учиненими організованими злочинними угрупованнями, а також взаємодія правоохоронних органів як в Україні, так і на міждержавному рівні.

Проблема взаємодії правоохоронних та інших державних органів під час розкриття та розслідування незаконного заволодіння автотранспортними засобами доволі епізодично висвітлена у науковій літературі. Окремі аспекти, пов'язані з розслідуванням незаконного заволодіння транспортними засобами, висвітлювалися в наукових працях таких учених, як: М.М. Біркін, В.Г. Баяхчев, Л.А. Висоцька, В.Я. Дідик, В.І. Жулев, В.Д. Корма, В.С. Корнелюк, Б.П. Крилевич, Ф.Х. Кульмашев, В.А. Лихолая, Ю.І. Ляпунов, В.С. Малишев, О.Л. Мішутчкін, Л.С. Пальчукова, В.П. Пантелєєв, В.І. Сироткін, С.М. Скібін, М.О. Свірін, А.М. Сретенцев, Є.Г. Тетерін, О.Л. Христов та ін.

Зважаючи на те, що кримінальний автобізнес був і залишається одним із найприбутковіших видів протиправної діяльності, у зв'язку з чим зростає кількість незаконних заволодінь автотранспортними засобами, залишається нерозглянутою проблема побудови дієвої системи взаємодії у цій сфері, а саме створення спеціалізованих державних органів, які мають можливість швидко обмінюватися інформацією про операції, які можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю.

Мета статті (завдання) – розкрити зміст поняття «взаємодія» в кримінальному провадженні під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері кримінального автобізнесу; проаналізувати форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами, які є характерними для злочинів зазначеної категорії, та виокремити її видові особливості задля визначення кола суб'єктів, між якими можлива взаємодія у сучасних умовах реформування кримінального процесу й оперативно-розшукової діяльності.

Однією з основних умов успішного виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі й незаконного заволодіння автотранспортними засобами, є налагоджена організація взаємодії між різними органами та структурами [1, с. 316], до компетенції яких входить протидія цьому різновиду злочинів. Протидія незаконному заволодінню автотранспортними засобами має включати в себе комплекс правових та організаційних заходів. Оскільки державним органом, завданням якого є забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності [2], є Національна поліція, то злагоджена діяльність усіх підрозділів та служб – завдаток позитивного результату у діяльності з протидії та боротьби зі злочинністю.

Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування злочинів є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті та розслідуванні злочинів. Стосовно сутності взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, то аналіз міркувань різних авторів дає підстави визначити взаємодію як погоджену діяльність слідчого та оперативних підрозділів. Так, Г.Ю. Бондар у дисертаційному дослідженні «Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України» доходить висновку, що взаємодія є там, де наявний спільний інтерес, а тому під час розсліду-

вання злочинів взаємодія існує між правоохоронними органами, оскільки вони мають одну мету – розкриття та розслідування злочинів [3, с. 46–48]. При цьому в науці кримінального процесу про взаємодію між суб'єктами йдеться тоді, коли така діяльність узгоджується за метою, місцем і часом [4, с. 61].

Форми взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів можна умовно поділити на дві групи: 1) процесуально-правова, яка передбачена кримінальним процесуальним законом та переважно включає виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; проведення оперативно-розшукових заходів у провадженні, в якому не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення тощо; 2) непроцесуальна (організаційно-тактична) форма, яка законом прямо не зазначена [5, с. 237].

Досліджуючи процесуальну форму взаємодії в кримінальному провадженні під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері кримінального автобізнесу, вважаємо за доцільне звернути увагу на обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконувати письмові доручення слідчого, що передбачені п. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ч. 3 ст. 41 КПК України. Як впливає із зазначених норм, це можуть бути доручення лише про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Інакше кажучи, доручати проведення інших процесуальних дій КПК України слідчого не уповноважує. Головне правило – зазначити у дорученні саме те, що має встановити в інтересах кримінального провадження оперативний підрозділ, а не які заходи він мусить для цього здійснити.

Крім того, виходячи з положень КПК України, всі слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії здійснюються стосовно відомої особи, у визначеному місці, спрямовані на фіксацію доказів, а не на отримання інформації оперативної обізнаності про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, або про наявність свідків кримінальної події. Виходячи з цього, можна припустити, що у разі невстановлення особи, яка вчинила злочин, оперативні підрозділи можуть проводити певні оперативно-розшукові заходи з приводу встановлення особи, яка скоїла злочин. Оскільки ані слідчий, ані прокурор не мають права давати доручення на проведення оперативно-розшукових заходів з приводу встановлення особи, яка скоїла злочин, чи з метою встановлення свідків злочину [6].

Друга форма взаємодії полягає в безпосередній реалізації функціональних обов'язків слідчих та співробітників оперативних підрозділів у процесі розкриття й розслідування злочинів [7, с. 67]. Вона передбачає виконання організаційних заходів, спрямованих на забезпечення узгодженої та цілеспрямованої діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів: розробку узгодженого плану проведення необхідних заходів; створення та діяльність слідчо-оперативних груп; забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою; забезпечення проведення регулярних оперативних нарад слід-

чою групою; налагодження систематичного обміну інформацією та звітування про результати роботи слідчо-оперативної групи; забезпечення необхідних умов роботи [8, с. 233]; консультативну діяльність слідчого під час документування злочинних дій, проведення оперативними підрозділами первинної перевірки; використання оперативно-розшукових обліків тощо [9].

Окремі аспекти організаційної форми взаємодії регулюються відомчими нормативними актами, зокрема в наказах МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575), «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» (наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570), «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» (наказ від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5) тощо.

Наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575 безпосередньо врегульовує окремі аспекти такої взаємодії, де чітко прописаний механізм проведення спільних дій слідчого й оперативних підрозділів, порядок надання інформації та ознайомлення слідчого з результатами певних дій. Так, п. 3.1 Наказу закріплює обов'язкову взаємодію оперативного працівника зі слідчим під час збирання матеріалів у межах заведеної ОРС. Відповідно, у разі заведення ОРС щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, за такою ОРС має бути закріплений слідчий для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу. Проте, на погляд О.Є. Користіна та О.В. Тихонової, ефективність такого заходу для якісного збирання матеріалів є сумнівною з причин того, що, по-перше, це збільшить навантаження на слідчих, а по-друге, з метою зменшення ризику необґрунтованого витoku інформації знайомити слідчого з матеріалами ОРС не обов'язково, досить буде зобов'язати оперативних працівників за результатами оперативно-розшукової діяльності складати довідку-меморандум з отриманої інформації, надавати її безпосередньому керівникові, щоб той звернувся до керівника слідчого підрозділу про розгляд питання щодо доцільності реєстрації такої інформації в ЄРДР [10].

Слід зазначити, що незаконне заволодіння автотранспортними засобами як різновид кримінального бізнесу завдяки своїй прибутковості завжди був привабливим для злочинців. Розкриття таких злочинів ускладнюється тим, що вони вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які використовують різні схеми злочинної діяльності, мають ієрархічну структуру з розподілом ролей, транскордонні зв'язки, високий рівень спеціалізації та матеріально-технічного оснащення, контролюють ринки, на яких реалізують викрадений автотранспорт, установлюють корупційні зв'язки з представниками

влади. Виявлення фактів легалізації автотransпортних засобів, як правило, безпосередньо пов'язане з розкриттям основного злочину – їх незаконним заволодінням. Тому під час розслідування цього виду злочину необхідна взаємодія не тільки оперативних підрозділів та органів досудового розслідування, але й інших правоохоронних та державних органів. Таку взаємодію можна охарактеризувати як діяльність підрозділів та служб Національної поліції спільно з фізичними та юридичними особами, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, установами та організаціями, які реалізують контроль-наглядові функції, з метою розшуку транспортних засобів та протидії незаконному заволодінню транспортними засобами. Необхідно розмежовувати порядок здійснення взаємодії між правоохоронними органами та громадськими організаціями (в тому числі й фізичними особами). До правоохоронних органів, які спільно з поліцією мають здійснювати діяльність, спрямовану на боротьбу з кримінальним автобізнесом, слід віднести: Службу безпеки; Державну митну службу; Державну міграційну службу України [11]. Діяльність указаних органів має регламентуватися спільними наказами, планами заходів та іншими документами.

На наш погляд, виникає необхідність у прийнятті нормативного правового акта, в якому встановити терміни та послідовність дій органів досудового розслідування та інших органів державної влади під час здійснення розшуку транспортних засобів. Крім того, такий документ має встановлювати порядок взаємодії між структурними підрозділами поліції, їх посадовими особами, взаємодії поліції з фізичними та юридичними особами, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, установами та організаціями під час здійснення покладених на них функцій. Пропонований документ має регламентувати насамперед діяльність таких служб поліції, як: оперативні підрозділи; Сервісні центри МВС, патрульна поліція.

Нині в Україні відсутній підрозділ, відповідальний за організацію роботи, що проводиться у сфері кримінального автобізнесу. Основним суб'єктом зазначеної діяльності має стати спеціалізований на розшуку транспортних засобів підрозділ, який би входив до складу МВС України. Вкрай важливими, на наш погляд, є розробка та спільне використання різних систем моніторингу і контролю за пересуванням транспортних засобів. Поєднання в єдину систему всіх апаратно-програмних комплексів Сервісних центрів МВС дасть змогу здійснювати контроль у реальному режимі часу з автоматичним сповіщенням про транспортні засоби, що перебувають у розшуку або ж мають оперативний інтерес (наприклад, без реєстраційних знаків). Причому пошук зафіксованих транспортних засобів має здійснюватися за різними критеріями: за фрагментом реєстраційного знака; за типом реєстраційного знака; за регіоном; за маркою транспортного засобу; за інтервалом часу та іншими параметрами.

Таким чином, під час розслідування незаконного заволодіння автотransпортними засобами практична

діяльність щодо організації взаємодії носить складний та динамічний характер, який змінюється залежно від специфіки обставин вчинення кримінального правопорушення. Для того щоб оптимізувати цю діяльність, необхідно мати чітке уявлення про те, як вона розгортається в часі, які етапи варто пройти для досягнення мети, поставленої перед взаємодіючими суб'єктами, а також які дії мають бути виконані на кожному із цих етапів. Вирішення зазначених питань буде різним для кожного різновиду взаємодії, однак загалом сам процес під час розслідування незаконного заволодіння автотransпортними засобами закономірно повторюється, що дає змогу розробити своєрідну програму діяльності щодо організації взаємодії, якою можуть керуватися практичні працівники правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Випуск 57. С. 315–321.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Чувилев А.А. Взаимодействие следователей органов внутренних дел с милицией. Москва : Изд-во МВШМ МВД СССР, 1981. 80 с.
4. Бондар Г.Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 230 с.
5. Яцюк О.В. Слідчо-оперативна група як форма взаємодії під час розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2004. № 1. С. 236–244.
6. Сафронов С.О. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження: сучасний стан та перспективи розвитку. *Портал научно-практических публикаций*. URL: <http://portalnp.ru/2014/05/1910>.
7. Погорецкий Н.А. Взаимодействие следователя и органа дознания в процессе расследования преступления. *Весы Фемиды*. № 1 (13). 2000. С. 65–69.
8. Матусовський Г.А. Основи взаємодії та інформаційного забезпечення в методиці розслідування злочинів. *Криміналістика : підручник / кол. авторів: В.М. Глібок, А.Л. Дудніков., В.А. Журавель та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька*. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
9. Апухтін С.І. Теоретичні та практичні питання взаємодії оперативних підрозділів ОВС під час розшуку обвинувачених і підсудних. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць*. 2012. № 3. С. 158–163.
10. Користін О.Є., Тихонова О.В. Окремі аспекти діяльності слідчих та оперативних працівників щодо виявлення та розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 249–254. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_45.pdf.
11. Свірін М.О. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному заволодінню транспортними засобами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 – «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2010. 20 с.

Мудрецька Г.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО АВТОБІЗНЕСУ

У статті розглянуто проблемні питання та особливості взаємодії органів досудового розслідування, оперативних підрозділів та інших органів під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері кримінального автобізнесу. Акцентовано увагу на необхідності розробки відповідних рекомендацій для підрозділів органів Національної поліції, Служби безпеки України, митних підрозділів, податкової поліції, що беруть участь у протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами.

Проаналізовано форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами, які є характерними для злочинів зазначеної категорії. Зокрема, визначено, що форми взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів можна умовно поділити на дві групи: 1) процесуально-правову, яка передбачена кримінальним процесуальним законом та переважно включає виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; проведення оперативно-розшукових заходів у провадженні, в якому не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення тощо; 2) непроцесуальну (організаційно-тактичну) форму, яка законом прямо не зазначена. Виокремлено видові особливості взаємодії задля визначення кола суб'єктів, між якими можлива взаємодія у сучасних умовах реформування кримінального процесу й оперативно-розшукової діяльності.

Охарактеризовано взаємодію як діяльність підрозділів та служб Національної поліції спільно з фізичними та юридичними особами, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, установами та організаціями, які реалізують контрольні-наглядові функції, з метою розшуку транспортних засобів та протидії незаконному заволодінню транспортними засобами.

Підкреслено, що вирішення зазначених питань буде різним для кожного різновиду взаємодії, однак загалом сам процес під час розслідування незаконного заволодіння автотранспортними засобами закономірно повторюється, що дає змогу розробити своєрідну програму діяльності щодо організації взаємодії, якою можуть керуватися практичні працівники правоохоронних органів.

Ключові слова: досудове розслідування, розкриття та розслідування кримінального автобізнесу, взаємодія, кримінальне провадження, запобігання, протидія, організація розслідування.

Mudretska G.V. SOME ASPECTS OF LAW ENFORCEMENT COOPERATION IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF CRIMINAL MOTOR BUSINESS

The article deals with the problems and peculiarities of interaction between pre-trial investigation bodies, operational units and other bodies during the detection and investigation of criminal offenses in the sphere of criminal auto business. It is emphasized that in the course of criminal activity in the field of criminal motor business, depending on the specific circumstances, a number of different types of criminal offenses are committed as an individual, so organized criminal groups, which include along with customers, buyers and other persons, including officials persons of customs, border authorities, bodies of the National Police, fiscal service of Ukraine, etc. It is stated that at the present stage the counteraction of the bodies of the National Police to the organized criminal group involved in the unlawful seizure of motor vehicles is subject to improvement in the context of the overall tasks of the pre-trial investigation bodies and operational units of Ukraine. Attention is drawn to the need to develop appropriate recommendations for the units of the National Police, the Security Service of Ukraine, the customs units, the tax police involved in combating the illegal seizure of vehicles. The tactics of counteracting the unlawful seizure of motor vehicles by organized criminal groups, as well as the interaction of law enforcement agencies both in Ukraine and at the interstate level, require dramatic improvement to reveal the meaning of the concept of "interaction" in criminal proceedings in the investigation of criminal offenses in the field of criminal motor business.

The forms of interaction of the investigator with operational units and other law enforcement agencies, which are characteristic of the crimes of the specified category, are analyzed. In particular, it is determined that the forms of interaction between pre-trial investigation bodies and operational units can be conditionally divided into two groups: 1) procedural law, which is provided by criminal procedural law and mainly involves the execution of investigator's instructions for conducting investigative (investigative) and silent investigative (investigative) actions; conducting investigative measures in the proceedings, which did not identify the person who committed the criminal offense, etc.; 2) not a procedural (organizational-tactical) form that is not explicitly stated by law. Specific features of interaction are distinguished in order to determine the range of subjects, among which interaction in the current conditions of criminal process reform and operational search activity is possible.

The interaction is described as the activity of units and services of the National Police together with individuals and legal entities, other state and local self-government bodies, institutions and organizations that perform control and surveillance functions in order to find vehicles and combat illegal traffic.

Thus, in the investigation of unlawful seizure of vehicles, the practical activity of organizing the interaction is complex and dynamic, which changes depending on the specific circumstances of the offense. The solution to these issues will be different for each type of interaction, but in general, the process of investigating the misappropriation of vehicles naturally repeats itself, which allows to develop a kind of program of activities for the organization of interaction, which can be guided by law enforcement officials.

Key words: pre-trial investigation, opening and investigation of criminal car business, interaction, criminal proceedings, prevention, opposition, organization of the investigation.